

Kan valg skabe demokratisk forandring i dag?

AF BUE RÜBNER HANSEN

SLAGMARK #72

SIDER: 153-159

”Stem ikke”, skriver Søren Mau i sin fine og for danske forhold yderst radikale polemik *Hæv Stemmen*. Sætningen lyder som et ekko af de bevægelser, som i 2011 indtog en række symbolske pladser i Spanien og erklærede: ”*No nos representan*” – *de repræsenterer os ikke* – og krævede ”*Democràcia Real Ya!*” – *virkeligt demokrati nu*. Men det er en underlig sætning at læse i dag i Barcelona, hvor jeg opholder mig. For få dage siden blev boligrettighedsaktivisten Ada Colau valgt til borgmester, da hendes valgplatform, Barcelona en Comú (Barcelona i Fællesskab), blev langt større end Socialistpartiet. I mange andre af Spaniens største byer, herunder Madrid, Valencia, Zaragoza, A Coruña og Santiago vandt lignende, og ligeledes radikalt demokratiske bevægelser nok stemmer til potentielt at få borgmesterposter. I Spanien er det at stemme altså blevet en del af den kamp for radikaldemokrati og demokratisk forandring, som Søren Mau med sin bog synes at være fortaler for.

I den danske situation udtrykker ”Stem ikke” imidlertid en stemning af dyb politikerlede, som jeg kunne se sprede sig på Facebook og Twitter umiddelbart efter, Helle Thorning udskrev valg. Efter fire år med en centrum-venstre regering, som har solgt Dong til Goldman Sachs, skåret dagpengene og topskatten, givet virksomhederne skattelettelser og de studerende stress, er der meget, der tyder på, at Søren Maus lille bog præciserer en forståelse, eller rationaliserer en følelse, der er delt af langt flere, end den politiske elite forestiller sig.

Her vil jeg forsøge at forklare, hvorfor jeg mener, at Søren Maus kritik af den danske parlamentarisme er korrekt, men ensidig, at hans teoretiske begreb om demokratisk handling er lovende, men abstrakt, og at bogen som praktisk talehandling derfor er potentielt kontraproduktiv. Jeg vil gøre dette ved at teste logikken i Søren Maus politiske ræsonnement med reference til konkrete erfaringer fra Spanien.

FØRER KRITIK TIL HANDLING?

Kernen i Søren Maus polemik er en skarp kritik af den danske parlamentarismes udhuling. Det er overraskende sjældent, at særskilte akademiske kritikker af forskellige aspekter af det danske demokratis problemer kombineres i en samlet analyse. Bogen er opbygget som en række små kapitler, som tager sig af henholdsvis "folketingets (af)magt" overfor den internationale kapitalisme, af "partivirkningerne og den politiske elite", der lever af at sælge sig selv til vælgere som forbrugere af politik, og af "mediernes antidemokratiske funktion". Det er på baggrund af disse konkrete kritikker, at Søren Maus kan præsentere os for sin opfordring om ikke at stemme for i stedet at "gøre noget". Han gør dette på en beundringsværdi klar og kortfattet måde, og effekten er stor, når empiriske forskningsresultater kombineres med en filosofisk og politisk vilje til at drage konsekvenserne. Søren Maus kritiske opsummering af det danske demokratis *misère* er velfunderet, og jeg vil ikke spille tiden med at rejse anmærkninger omkring de nuanceringer, som naturligvis tabes i en så skarp vinklet polemik. Maus polemik kræver en skarp, provokerende vinkling, og den har værdi fordi den rejser en alt for sjælden problematisering af tendensen til at reducere demokrati til parlamentarisme.

Mens bogen bruger meget tid på at forklare, hvorfor folk ikke skal foretage den konkrete valghandling, bliver teksten abstrakt, når den peger hen imod de konkrete demokratiske praksisser, som er forudsætningen for at hans kritik er praksis-orienteret snarere end nihilistisk. Søren Maus opfordring til ikke at stemme kan ikke forstås uden hans alternative forslag: "Lad være med at stemme, og engager dig politisk i dine omgivelser" (s. 79):

Engager dig i de sociale fællesskaber, du er en del af, og find sammen med andre ud af, hvad demokrati er, og hvordan I sammen kan gøre det bedre for jer selv og andre. Opdag den intime sammenhæng mellem det konkrete og det universelle.

De universelle krav vokser altid ud af konkrete historiske situationer og bestemte sociale praksisser (s. 80).

Men han kommer ikke videre end denne abstrakte pegen hen imod det konkrete, og teksten fralægger sig eksplicit ansvaret for at tænke konkret over, hvad demokratiske praksisser består i. Argumentet er, at bogens projekt ikke er at ”udvikle alternativer”, og at man for øvrigt ”principielt bør afstå fra at have for konkrete idéer til, hvordan samfundet ideelt set burde være” (s.78), som om man enten må begrænse sig til at lave konkret samfundskritik eller bygge luftige men umulige (og dermed farlige?) utopier.

Denne skelnen er ikke blot falsk, den udgrænser også hele feltet for konkret politik og organisering og medfører, at han ikke stiller de essentielle spørgsmål om, hvilke relationer, interesser, kroppe, kommunikationsmidler, organisationsformer osv., der allerede eksisterer. Hvad er de? Hvor er de? Og hvordan kan de slutte sig sammen og organisere sig? Søren Mau laver en konkret kritik af demokratiet, men hans konkrete analyse af den konkrete situation er ensidig, fordi den ikke indtænker sociale kampe og de begær, behov og muligheder, som er blokerede eller utilfredsstillende i den nuværende situation.

Man kan spørge sig selv, om denne tavshed primært er pragmatisk og strategisk. Måske Mau mener, at bogen ville blive svækket som provokation og talehandling, hvis den tog skridtet videre til konstruktiv tænkning, som ville tvinge forfatteren til at situere sin abstrakt negerende ånd i en konkret, tænkende krop, situeret i konkrete fællesskaber og sociale spændingsfelter?

Fordi bogen ikke tænker fra et situeret perspektiv og omkring udfordringerne ved konkret organisering lægger bogen op til, at den korrekte kritik af det parlamentariske demokrati vil lede til en frigørelse fra parlamentarismens illusion, og at dette vil lede til konkret demokratisk engagement. Således baserer bogens opfordring til ikke at stemme sig tilsyneladende på en modsætning mellem at stemme og at ”gøre noget”, fordi det at stemme ses som et ”ideologisk ritual”, der forhindrer folk i at *gøre noget*.

Men der er meget stor forskel på at opfordre folk til ikke at stemme og at opfordre dem til at engagere sig. Søren Mau ved, at det at stemme er en individualiseret handling, som for de færreste er knyttet til konkrete aktiviteter i fællesskab. Det er dermed en handling, som reproducerer individualiseringen. Men *ikke* at stemme er ligeledes en individualiseret handling, som ikke i sig selv skaber handlingsfælles-

skaber. Den nedbryder et fremmedgjort, indirekte fællesskab, men skaber samtidig blot desillusionerede individer. Opfordringen til at engagere sig kræver et *spring* af læseren ud af individualiseringen og ind i kollektiviteten. Fordi bogen ikke taler om konkrete praksisser, begær, drømme og behov, kommer skabelsen af fællesskaber til at fremstå som et spring ud i det absurde (undtagen for dem, der allerede som Søren Mau eksisterer i selvbevidste politiske fællesskaber og praksisser). For læsere, der møder en konkret kritik og en abstrakt henvisning til politisk engagement, er der god chance for at kun kritikken overbeviser. Der er derfor fare for, at tekstens konkrete politiske virkning – imod sin egen intention – bliver pessimisme og kynisme. Vejen fra Maus ideologikritik til hans opfordring til engagement er ubestemt og producerer potentielt apati eller reaktionært engagement. Dette viser begrænsningerne i den implicite oplysningsfilosofiske tro på en lineær progression fra kritik til rationel, progressiv handle. Alternativet ville være at spørge, hvilke grunde individer kunne have til at slutte sig sammen hinsides abstrakte idéer om reelt demokrati, og at spørge, hvilke kollektiviteter der allerede findes, og hvordan de kan politiseres.

FRA PROVOKATION TIL ORGANISATION?

Hovedargumentet i *Hæv stemmen* er, at valg er ideologiske ritualer, der står i vejen for at gøre noget. Bogens umiddelbare politisk antagelse synes at være, at kritikken af valget derfor sætter folk fri til at engagere sig demokratisk. Men som vist ovenfor er denne antagelse problematisk. Samtidig baserer den sig på en falsk modsætning, for man kan selvfølgelig godt stemme og samtidig gøre noget, og det ved Søren Mau måske godt. Når han i et afsluttende kapitel svarer på en række indvendinger mod hans konklusion (og dét ofte overbevisende) viser det sig, at Mau ikke tror, at kritik leder til handling. Imod indvendingen ”*Bare fordi man stemmer, behøver man ikke have illusioner om folketingsvalgets betydning*” (s. 83-84) rækker Maus forsvaret ikke længere end til at sige, at bogen er en debatskabende provokation, og at denne provokation er rent *strategisk*. Det viser sig, at Mau ikke tror på en nødvendig overgang fra en ”korrekt kritik” til et engagement. Fordi kritikken er utilstrækkelig må folk skubbes ud i handling med provokation. En talehandling, som strategisk forsøger at skabe en effekt.

Hæv Stemmen kan altså læses som et forsøge på at bringe danskerne til den bevidsthed mange i Spanien gav stemme til i 2011 – før de fandt ny mening i stemme-

urnerne. Ifølge denne tankegang kan man forestille sig, at den danske velfærdsstats krise blot er mindre fremskredet end den er andre steder, og at det danske politiske systems legitimitetskrise *endnu ikke* er slået igennem, men vil gøre det. Som analyse forsøger bogen at overbevise folk om den danske parlamentarismes legitimitationskrise, og som opfordring til ikke at stemme forsøger den at *fremskynde* legitimitationskrisen, og at vække folk fra deres selvforskyldte umyndighed. Som vi har set, afhænger bogens argument ikke blot af sin kritiks rigtighed – hvis politiske effekt er ubestemt – men af, at dens opfordring kan skabe betingelserne for en genoplivning og genopfindelse af demokratiet.

Hvis vi ser på de spanske bevægelser siden 2011 tyder meget på, at afvisningen af parlamentarismen kan skabe et demokratisk nybrud. Maus opfordring til at genoplive og genopfinde demokratiet, i hverdagen, i byerne, i aktive fællesskaber minder i høj grad om det, som 15M-bevægelsen opnåede i Spanien. Og netop den erfaring gør, at vi kan læse Maus bog som politisk relevant, hvor de fleste for ti år siden ville have læst den som en abstrakt provokation. Derfor er det relevant at spørge, om de spanske erfaringer kan regnes som en praktisk bekræftelse af Maus strategiske hypotese.

Hæv stemmen reproducerer den proces, der forløb i Spanien i en abstrakt argumenterende form uden at lære af processens levede karakter. I Spanien var der mange skarpe kritikere af det parlamentariske systems udhuling, den politiske elites korruption og mediernes manipulation længe før 2011. Og i modsætning til Grækenland fandtes der intet Syriza, der kunne formulere bevægelsernes krav på det parlamentariske terræn. Selv efter krisen brød ud i 2008 og for alvor skabte en politisk legitimitationskrise, gik der tre år før 15M-bevægelsen brød ud. Der er altså noget, der tyder på, at legitimitationskriser ikke leder direkte til demokratisk handling, og at systemkritikker spiller en underordnet rolle i forhold til at skabe politisk handling. For studerende og andre, hvis politiske engagement udspringer af intellektuelle eller moralske principper, kan det se ganske anderledes ud, og det er måske førstnævnte gruppe, denne bog er skrevet for. Men blandt bredere befolkningslag skaber kritikken af det parlamentariske demokrati blot individualiseret, post-politisk kynisme, men ikke nye behov for fællesskab, og den udtrykker ikke i sig selv utilfredsstillede behov og radikale begær. I Danmark i dag som i Spanien før 15M findes der sådanne behov og begær i generelt individualiseret form; udfordringen er og var ikke at oplyse eller provokere dem, men at skabe rum for kollek-

tive artikulationer. Sådanne kollektive talehandlinger baserer sig på, at folk samler sig, bevæget af konkrete, levede forhold.

Bogens demokratikritik åbner ikke for en indsigt i, at de brede folkelige bevægelser i Spanien ikke opstod af kritik men af levet, eksistentiel *indignation*. De ovennævnte slogans – *no nos representan, democracia real ya!* – udtrykker den tidlige 15M-bevægelses bredeste, abstrakte fællesnævner, men ikke den levede krise, der bragte folk på gaderne. De gik ikke på gaderne, fordi de endelig indså, at den spanske parlamentarisme var hul, men fordi de oplevede eksistentielt, at en hul spansk parlamentarisme under nye økonomiske forhold var lig med en fremtid, der var værre end den, de var blevet lovet. Konsekvensen var deklassering i forhold til forældregenerationen eller en forarmelse her og nu på grund af arbejdsløshed, prekæritet og velfærdsnedskæringer.

Når vi forstår det, må vi også forstå, at konkret kritik i Danmark i dag må knytte an til det konkrete og levede, og starte fra skabelsen af kollektive rum for handlen og tænkning. Dette handler om sociale kampe, de kollektive kampe som f.eks. studenterbevægelsen, RyanAir-konflikten osv., men også om de individuelle kampe store dele af befolkningen kæmper i hverdagen, og spørgsmålet om, hvordan disse kan organiseres kollektivt. Alle disse spørgsmål er fraværende, når vi bliver inden for den ideologikritiske cirkel, hvis fokus er at vise, at det parlamentariske demokrati ikke lever op til sin egne løfter. Denne kritik efterlader os med et abstrakt begreb om, hvad virkeligt demokrati er. Når vi i stedet forstår spørgsmålet om demokrati og valghandling i forhold til levede, materielle spørgsmål kan vi også begynde at tænke feltet for konkret politisk handling og organisering og tænke spørgsmålet om demokrati-former strategisk. Vi kan begynde at forstå, hvorfor valghandlinger i 2014-2015 har fået fornyet betydning for de spanske bevægelser.

VALG SOM STRATEGISK TERRÆN

Søren Mau er selvfølgelig opmærksom på valgenes tiltagende betydning i Spanien, hvor det nye venstrefløjsparti Podemos kan blive regeringsbærende efter valget i efteråret 2015, og i Grækenland, hvor Syriza har vundet stor folkelig opbakning for sin – indtil videre stort set forgæves – modstand mod Troikaens nedskæringspolitik. I Spanien oplevede folk i bevægelserne, at de ramte et ”glasloft”, en øvre grænse for deres magt, og analysen var, at det blev nødvendigt at over-

tage politiske institutioner for at lovgive og derved implementere bevægelsernes krav. Efter år med institutionel blokade af bevægelsernes initiativer og tiltagende repression blev valgdeltagelse set som en nødvendig tilføjelse til bevægelsernes strategiske repertoire. Måske ville Mau endda bakke op om disse partier, da hans opfordring til ikke at stemme ikke er principiel, men kun gælder det kommende folketingsvalg (s. 9)? Argumentet i *Hæv stemmen* kan altså, ligesom den spanske bevægelses tidlige afvisning af valg, vise sig at være forenelig med skabelsen af bevægelser, der kan give ny mening til valghandlingen, og lede til en ophævelse, en *Aufhebung*, af stemmen.

Men er det strategisk klogt at opfordre folk til ikke at stemme i Danmark i dag? Andre bidragydere til debatten om Maus bog vil helt sikkert give gode og skeptiske svar på dette spørgsmål. Men min pointe er den, at vi slet ikke kan stille spørgsmålet på baggrund af Maus bog. For at svare må vi først vide, om afvisningen af de etablerede partier vil lede til kollektivt og progressivt engagement, snarere end individuel apati eller reaktionært engagement. Uden at diskutere på dette niveau kan vi kun stille spørgsmålet om valg ideologikritisk, men ikke strategisk og politisk. Den politiske diskussion handler om muligheder, begær, behov, affekter, fortællinger om fremtid og fortid, om eksisterende netværk og organisationer, og om demokratiformer. I modsætning til ideologikritikken kan denne diskussion også give et begreb om, hvordan kollektive processer kan skabes ud af relativt individualiserede behov og begær og ud af fremmedgjorte fællesskaber. Det giver et bedre udgangspunkt for at gøre op med eller genoplive parlamentarismen i Danmark. For det centrale spørgsmålet er ikke, om valgdeltagelse er et ideologisk ritual eller en demokratisk pligt, men hvordan det demokratiske engagement og demokratiets magt kan styrkes.

